

Kriisit ja viestintä -tutkimushanke

Ensimmäinen vertaileva tutkimusraportti Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien viestinnästä on julkaistu Helsingin yliopiston viestinnän laitoksen Tutkimuskeskus CRC:n julkaisusarjassa. *Kriisit ja viestintä* -tutkimushanke on kahden vuoden mittainen hanke Suomen viime aikojen suurimmista kriiseistä: tsunamista, Jokelan ja Kauhajoen koulusurmista ja Nokian vesikriisistä. Hankkeen tutkimusjohtajana toimii dosentti Ph.D. Hannele Seeck Työterveyslaitokselta. Tutkijoina koulusurmia käsittelevässä osiossa toimivat Helsingin yliopistosta yliopistonlehtori, VTM Salli Hakala ja yliopistonlehtori, FT Johanna Sumiala sekä Työterveyslaitoksen tutkija VTK Minttu Tikka.

Tutkimusraportti on julkaistu verkossa osoitteessa:
<http://www.valt.helsinki.fi/blogs/crc/tutkimus.htm>

Salli Hakala
KOULUSURMAT VERKOSTOYHTEISKUNNASSA
Analyysi Jokelan ja Kauhajoen kriisien viestinnästä
Julkaisija: Helsingin yliopisto, Viestinnän tutkimuskeskus CRC

Salli Hakala ja Johanna Sumiala:
Koulusurmat olivat isku hyvinvointivaltion symboliseen ytimeen – kouluun

Koulusurmien tutkimus nosti esiin kysymyksen symbolisen johtajuuden merkityksestä yhteiskunnassa. Speaktaakkeleita tavoitteleva media osoitti jälleen, että vain äärimmäisillä terroriteoilla voi nousta valtamedian kunniapaikoille. Laaja media-analyysi osoitti, että tasavallan presidentti ja muut poliittiset toimijat jäivät taka-alalle ampujien ja uhrien noustessa vastakkaisina kertomuksina mediassa, erityisesti Jokelan mediakatastrofissa. Kansakunnan hädässä myötätunnon osoittaminen pelkästään tiedotteella tai luettuna puheena suorassa televisiolähetyksessä näyttäytyi virkamiesmäisenä sururituualina ampujien kuvamanifesteihin verrattuna. Jokelan kriisissä vain eduskunta reagoi ennen poliisin tiedotustilaisuutta vahvalla symbolisella eleellä - keskeyttämällä täysistunnon. Kauhajoella poliisi johti kriisiä ja viestintää tiedotustilaisuuksien avulla. Tämä kriisijohtamisen malli toimi.

Joukkomurha suomalaisessa koulussa ei pitänyt olla mahdollista. Se ei kuulunut uhkakuvana tsunamin jälkeen luotuun uuteen kriisijohtamismalliin Suomessa – ei ennen Jokelaa. Paikallinen kriisi suomalaisessa koulussa oli yhtäkkiä, vajaan tunnin, nostanut Suomen globaalien medioiden ykkösuutiseksi 7. marraskuuta 2007. Kahtena seuraavana päivänä ulkoasiainministeriö poimi eri puolilta maailmaa mediaseurantaansa lähes 60 maan kirjoitukset Suomessa tapahtuneesta verilöylystä koulussa. Sama tapahtui vielä nopeammin Kauhajoen koulusurmien yhteydessä 23. syyskuuta 2008. Mediakatastrofi Jokelassa iski käsityksemme siitä, mikä on mahdollista suomalaisessa yhteiskunnassa. Kriisi paljastaa organisaatioiden, yksityisten ihmisten ja

median toimintatavoista ja kulttuurista enemmän kuin mikään muu tilanne. Siksi kriisejä pitää myös tutkia.

Helsingin yliopiston viestinnän laitoksen ja Työterveyslaitoksen yhteisessä tutkimushankkeessa tutkittiin Jokelan ja Kauhajoen kriisien organisoituminen, tiedonkulku ja viestintä keskeisten toimijoiden osalta. Tutkimus perustuu Jokelan ja Kauhajoen osalta kriisin keskeisten toimijoiden haastatteluihin, dokumenttiaineistoihin sekä laajaan media- ja verkkoaineiston analyysiin.

Kunnanjohtaja on lain mukaan vastuussa alueellaan tapahtuvan kriisin organisoinnista. Jokelan tapauksessa sosiaali- ja terveysministeriön (STM) valmiusjohdossa toimittiin toisin kuin kriisijohtamismalli tai kuntalaki edellyttää. Tuusulan kunnanjohto käytännössä sivuutettiin sekä kriisikeskuksen organisoinnissa että jälkihoidon kriisiasiantuntijoiden rekrytoinnissa. Tämä uusi toimintatapa aiheutti vaikeuksia sekä kriisikeskuksen että jälkihoidon johtamisessa ja organisoinnissa.

Tuusulan kunnassa käynnistyi heti varttitunnissa ampumisesta valmiussuunnitelman mukainen kriisiorganisaatio, joka sopi välittömistä käytännön toimista. Kunnanjohtaja kutsui valmiusjohtoryhmän koolle ja suuntasi itse Jokelaan. Pikaisen kokouksen jälkeen sivistystoimen johtaja, opetuspäällikkö ja johtava lääkäri lähtivät heti Jokelaan, jonne kunnan viisi sosiaalitoimen päivystysvastuussa ollutta sosiaalityöntekijää oli jo tullut. Kunnan valmiusjohto halvaantui kriisin ensimmäisen päivän aikana kahdesta syystä: ensiksi poliisiin ei saatu kunnan johdosta yhteyttä, eikä poliisilta tarvittavia tietoja kunnan toimintaa varten. Toiseksi sosiaali- ja terveysministeriö nimitti yllättäen toisen naapurikunnan alueelta psykososiaalisten palvelujen päällikön johtamaan isoa kriisikeskusta, mistä hänellä ei ollut kokemusta. Ongelma kilpistyi kriisikeskuksen ja muun kunnan kriisijohdon väliseen tietokatkokseen ja toimivaltakysymyksiin.

Paikallispoliisin nopea tiedonvälitys katkesi lääninhallituksen väliintuloon

Jokelan tapahtumissa Etelä-Suomen lääninhallitus määräsi poliisin tutkinnanjohton keskusrikospoliisille reilun tunnin päästä tapahtumien alkamisesta, mikä aiheutti tiedotuskatkon poliisin toiminnassa. Tästä tietokatkoksesta kärsivät koko ensimmäisen päivän viranomaisten toiminta, uhrien omaiset, median toimittajat ja sitä kautta suuri yleisö. Paikallinen Keski-Uudenmaan poliisi oli organisoitunut olosuhteisiin nähden nopeasti koulun pelastamisen, käynnistänyt evakuoinnin ja organisoitunut paikalle muita poliisivoimia. Keski-Uudenmaan poliisi otti kriisin varhaisessa operatiivisessa vaiheessa tiedotuksen osaksi kriisin johtamista: ensimmäinen tiedote, jossa kerrottiin ainakin kolmesta uhrista, annettiin tunnin kuluttua siitä, kun tapahtumat tulivat poliisin tietoon. Kirjallisessa tiedotteessa annettiin myös poliisin yhteystietonumero. Lisäksi paikallispoliisi tiedotti jo klo 12.45, että "Jokelan kirkolle (Kouluraitti 11) perustetaan keskus (kriisikeskus), jonka kautta välitetään mm. tietoa koulun oppilaiden vanhemmille." Näin uhrien omaiset, mutta myös media osasi suunnata kriisikeskukseen. Tätä ei huomioitu poliisin, kunnan eikä ministeriön organisoiman kriisikeskuksen johdossa.

Poliisin johtamis- ja tiedotusongelman aiheutti lääninhallituksen "häätäntyminen" ja tutkinnanjohtajan siirtäminen keskusrikospoliisille vaiheessa, jossa Helsingin poliisin Karhu-yksikkö oli päässyt sisään koulurakennukseen. Tutkintavastuun siirtäminen Keski-Uudenmaan poliisilta keskusrikospoliisille siirsi myös tiedotusvastuun Krp:lle. Tämä hidasti poliisin tiedotusta kriittisellä hetkellä käytännössä viisi tuntia ja aiheutti epäselvyyttä poliisin vastuusuhteista sekä omaisille että muille viranomaisille. Virallisen tiedotusvastuun ollessa vielä Keski-Uudenmaan poliisilla Krp:stä annettiin tietoja ja kerrottiin potentiaalisista uhreista puhelimitse läpi päässeille toimittajille. Virallisesti Krp tiedotti ensimmäisen kerran lähes kolme tuntia sen jälkeen, kun tiedotusvastuu oli siirtynyt sille. Tiedotteessa ei ollut mitään yhteystietoja, josta voisi saada lisätietoja. Ainoana toimi omaisten vihjepuhelin, johon saattoi antaa tietoja poliisille päin. Suurin ongelma kuuden ensimmäisen tunnin aikana oli, että toiset viranomaiset eivät saaneet poliisiin yhteyttä, eivätkä he voineet tiedottaa juuri mitään, koska poliisi ei tiedottanut tapahtumista eikä antanut numeroa, josta viranomaiset voisivat saada tietoa. Tämä johtui poliisin tulkinnasta, että kyseessä oli vain normaalia vaativampi poliisioperaatio. Muiden viranomaisten mielestä tämä oli useita viranomaisia koskeva kriisi, joka olisi edellyttänyt kriisijohtamisessa yhteistoimintaa.

Viranomaisen, erityisesti keskusrikospoliisin ymmärrys viestinnästä Jokelassa oli se, että ensin hoidetaan poliisioperaatio ja sitten tiedotetaan. Tämä malli ei toiminut Jokelassa. Kauhajoella viestintää hoitaneen rikosylikomisario Urpo Lintalan strategiana oli järjestää useita tiedotustilaisuuksia, joissa läsnä olivat myös muut viranomaistoimijat, toisin kuin Jokelassa, missä keskusrikospoliisin Tero Haapala keskitti viestinnän johtamisen tutkinnan yleisjohtoon, Vantaalle. Jokelassa jouduttiin odottamaan lähes viisi tuntia, ennen kuin keskusrikospoliisi järjesti ensimmäisen tiedotustilaisuuden. Verkostoyhteiskunnassa kaikki tieto leviää tällaisissa kriiseissä heti globaalisti. Ellei viranomainen ole tiedoillaan ja kasvoillaan tässä julkisuudessa, rikoksen tekijät pääsevät ja heidän uhrinsa joutuvat median päälähteiksi ja -toimijoiksi, kuten kävi Jokelassa kahtena ensimmäisen päivän aikana mediassa.

Keskusrikospoliisin asiantuntemus tutkinnasta tiedottamisessa ja ennen kaikkea vakuuttava esiintyminen mediassa toi myös uskottavuutta poliisin toimintaan. Jokelan kriisissä neljän kuukauden mediaseurannassa Tero Haapala nousi eniten käytetyksi viranomaislähteeksi ja -toimijaksi mediassa neljän kuukauden aikana. Seuraavaksi eniten media tukeutui viranomaisista pääministeri Matti Vanhaseen. Kauhajoella viranomaistoimijoista ja -lähteistä tärkeimmät kymmenen iskun jälkeisen päivän ajan olivat sisäministeri Anne Holmlund, tutkinnanjohtaja Jari Neulaniemi Krp:stä, ja poliisijohtaja Mikko Paatero. Tähän vaikutti paitsi tutkinnan onnistunut viestintä, myös sisäministeriin kohdistunut kritiikki ja poliisijohtajan ympärille keskittynyt kysymys aseluvista.

STM organisoivat Jokelan kriisikeskuksen ad hoc -periaatteella

Uhrien ja omaisten kannalta ongelmallisin tilanne Jokelan kriisin alkuvaiheessa syntyi kriisikeskuksen johtamisesta, koska omaiset eivät saaneet siellä tietoa tapahtumasta, mahdollisista uhreista, eivätkä tulevasta päivästä. Kriisikeskus muodosti käytännössä tietopimion 7.11.2007. Keskuksessa ei ollut mahdollista seurata internetin tai television avulla, mitä media Jokelan

koulukeskuksen tapahtumista kirjoitti. Käytännössä Tuusulan kunnan työntekijät juoksivat välillä kadun toiselle puolen Pertun koululle seuraamaan median uutislähetystyksiä ja verkkoa. Toisaalta tietotyhjiö muodostui myös psykologisesti; kriisikeskuksessa oli paikalla oppilaita, jotka olivat nähneet kuolleita uhreja ja tunnistivat kriisikeskuksessa heitä odottavat omaiset toisella puolella kirkkosalia. Silti kukaan – eivät poliisit, SPR:n psykologit, poliisipappi eivätkä muut kirkon ja henkisen huollon auttajat – ei kyennyt ylittämään tätä psyykkistä kuilua kirkkosalissa.

Sen jälkeen, kun poliisi kriisin ensimmäisenä päivänä puoli kolmelta luovutti johdon sosiaali- ja terveysministeriön nimittämälle henkilölle, vastuu kriisikeskuksen johtamisesta ja organisoinnista oli Vantaan kaupungin psykososiaalisten palvelujen päälliköllä. Jokelassa kekeiltiin ns. Vantaan kriisikeskus -mallia, jota sosiaali- ja terveysministeriössä valmistellaan valtakunnallisesti toimivaksi malliksi erityistilanteiden hoitamiseksi, ns. 'valtakunnalliseksi liikkuvaksi valmiustiimiksi'. Keskeiset ongelmat kriisikeskuksessa liittyivät tiedonkulkuun, organisointiin ja kriisijohtamiseen, mikä johtui tästä ad hoc -mallista. Kokouksia ei johdettu eikä niistä pidetty alussa muistioita. Kokoukset olivat tilannekatsauksen ja purkutilanteiden kaltaisia kuulemisia, joissa varsinkin ensimmäisenä päivänä oli läsnä vaihtelevasti kymmeniä ihmisiä. Tukitoimintojen johtojen (Tuje) mallin mukaisesti kokouksiin olisi pitänyt osallistua edustajia vain keskeisistä ryhmistä, kustakin yksi, jolloin kokouksista olisi muodostunut kriisiä johtavia ja delegeoivia kokouksia. Jokelassa ne muodostuivat sekaviksi purkutilanteiksi eivätkä keskeiset vastuuihmiset saaneet tietoja tai voineet päättää yhteisistä toimista seuraavaa tilannetta ja päivää varten. Välillä kokouksissa olivat lähes kaikki avustushenkilöt, jolloin kirkkosalissa olleet uhrin ja heidän omaisensa jäivät saliin lähes yksin. Tuusulan kunnan valmiusjohto jäi irralliseksi sekä kriisikeskuksen johtamisessa että kriisin jälkihoidon asiantuntijoiden rekrytoinnissa.

Paikalliset viranomaiset nousivat kriisin johtajiksi

Molemmat kriisit osoittivat, että paikallisella tasolla sekä kuntien kriisijohtamisessa että paikallispoliisissa osattiin nopeasti lähteä liikkeelle, tiedottaa ja pyytää lisäapua. Tuusulan kunnassa kunnanjohtaja Hannu Joensivu käynnisti heti varttitunnissa ampumisesta valmiussuunnitelman mukaisen organisaation, joka sopi välittömistä käytännön toimista. Tuusulan kunnassa tiedottaja Tuula Panulan johdolla kunta oli ainoa, joka kriisin alusta lähtien tiedotti säännöllisesti verkkosivuillaan ja hoiti yhteyksiä eri viranomaisiin, ja auttoi kunnanjohtoa myös kansainvälisessä viestinnässä. Myös Kauhajoella kaupunginjohtaja Antti Rantakokko ja oppilaitoksen rehtori Tapio Varmola käynnistivät valmiussuunnitelmien mukaisen toiminnan heti. Molemmissa kunnissa kriisijohtaminen asetui luonnollisesti kunnanjohtajan rooliin. Näistä kriisijohtamisen malleista voi myös ottaa oppia.

Kauhajoen kaupungin ja Kauhajoen palvelualueen oppilaitoksen (Sedu) kriisiorganisaation johdossa toimitettiin pääsääntöisesti harjoitellun kriisitilanteen mallin mukaisesti ja kriisijohtamisessa onnistuttiin hyvin. Koulusurmien alkaessa kaikki keskeiset toimijat sekä kaupungin johdossa, oppilaitoksessa että myös maan hallituksessa olivat sattumalta koolla tuona tiistaiamupäivällä, joten organisoituminen eri tahoilla oli nopeaa. Myös Kauhajoella oli Jokelan jälkeen harjoiteltu vastaavaa ja tapausta käyty läpi eri organisaatioissa. Merkittävin muutos

Jokelaan verrattuna oli, että poliisi organisoi tiedotuksen nopeasti lähelle kriisin tapahtumapaikkaa, kaupungintalolle, missä toimittajatkin olivat. Jokelan tapauksessa poliisi, kriisikeskuksen johtaja, Tuusulan kunta, kirkko eivätkä ketkään muutkaan toimijat pitäneet yhtään tiedotustilaisuutta medialle kriisin akuutissa vaiheessa ensimmäisenä päivänä, vaikka Jokelassa paikalla oli kymmeniä toimittajia ja kuvaajia. Edes yksi eri viranomaisten yhteinen tiedotustilaisuus Jokelan monitoimitalolla olisi voinut auttaa useita viranomaisia, mediaa ja ennen kaikkea uhrien omaisia ja koulun henkilökuntaa, myös yhteisöllisyyden synnyssä. Yhteiset tiedotustilaisuudet ovat symbolisesti yhteisyyttä luovia. Jokelassa poliisi halusi toimillaan eristäytyä muusta yhteiskunnasta, ratkaisemaan kriisiä ja sitten tiedottamaan toimistaan ja tuloksistaan.

Kauhajoella Etelä-Pohjanmaan poliisilaitos otti johdon tapahtumista, vastaavasti kuin Keski-Uudenmaan Jokelassa, ja nimesi yhden poliisin organisoimaan tiedotusta. Ensimmäinen tiedotustilaisuuden poliisi piti reilun tunnin kuluttua tapahtumien alkamisesta. Ensimmäisenä päivänä paikallispoliisi organisoi kaikkiaan neljä tiedotustilaisuutta kaupungintalolle, jossa toimittajille olivat vastaamassa operaatiosta vastuussa olleen paikallispoliisin lisäksi kaupunginjohtaja, pelastusjohtaja ja kirkkoherra, jolloin kaikki keskeiset toimijat olivat samassa tilaisuudessa. Tämä oli viestinnän ja tiedonkulun kannalta onnistunut malli. Käytännössä keskusrikospoliisi nousi mediassa esiin vasta siinä vaiheessa, kun sen tutkijat ehtivät Vaasasta ja Vantaalta Kauhajoelle ja pääsivät sisään oppilaitokseen. Kauhajoen tapauksessa poliisin tiedotuksen ongelmana oli, että tiedotteita ei lähetetty medialle eikä jaettu verkon kautta. Urpo Lintalan lisäksi vastuu tästä oli keskusrikospoliisin tutkinnanjohtajalla, rikosylikomisario Jari Neulaniemellä ja hänen avukseen Vantaalta tulleella Krp:n rikosylikonstaapeli Tuula Kyrénillä.

”Kaikissa viimeaikaisissa kriiseissä ovat suurimpana tiedonkulun ongelmana inhimillisten puutteiden ja johtamisongelmien lisäksi olleet riittämättömät tekniset järjestelmät. Kriisiviestinnästä ei voitu selvittää ilman ongelmia, koska puhelinkeskusten tukkeutuminen, matkapuhelin- ja Virve-verkon kuormittuminen sekä verkkosivujen kaatuminen estivät yhteyden viranomaisten välillä ja estivät myös uhrien ja omaisten tiedonkulkua ja yhteyttä. Tämä aiheuttaa inhimillistä hätäntymistä ja tuottaa virheitä niin johtoportaassa kuin mediassakin”, sanoo tutkija Salli Hakala.

Koulusurmat mediakatastrofina

”Koulusurmat olivat katastrofi suomalaiselle yhteiskunnalle. Ne hajottivat vallitsevan järjestyksen – ainakin hetkeksi”, sanovat Helsingin yliopiston viestinnän laitoksen tutkijat yliopistonlehtori VTM Salli Hakala ja yliopistonlehtori FT Johanna Sumiala, jotka ovat analysoineet Jokelan ja Kauhajoen koulusurmia mediailmionä.

Modernissa yhteiskunnassa tilanteessa, jossa käsitys siitä, mikä on mahdollista romahtaa, median merkitys yhteisön koossapitävänä voimana korostui. Media ryhtyi järjestämään kaaosta muokkaamalla odottamattomasta tapahtumasta katastrofiuutista. Arkinen mediavirta katkaistiin. Valmiiksi suunnitellut ohjelmakartat ja päiväjärjestykset työnnettiin syrjään. Perustettiin erillisiä kriisitoimituksia, lisättiin ja uudelleen järjestettiin toimitusten resursseja. Toisin sanoen, media

ryhtyi rakentamaan katastrofiuutista erottamalla tapahtuman ensin normaalista uutisvirrasta, valikoimalla keskeiset toimijat ja näkökulmat (sankarin, vihollisen ja uhrin) ja strukturoimalla tapahtuman tiettyihin kerrontatapoihin, joita se sitten toisti. Näin media muokkasi äkillisestä ja odottamattomasta tapahtumasta *mediakatastrofin*.

Kriisi järkyttää, koska se iskee yhteiskunnan keskeisiin symboleihin. Kauhajoen ja Jokelan verilöylyjä voidaan ajatella hyökkäyksinä paitsi yksittäisiä ihmisiä kohtaan, myös koko hyvinvointiyhteiskunnan symbolista ydintä vastaan. Koulusurmaajat tuhosivat teoillaan monen ihmisen elämän, ja lisäksi myös luottamuksen ja uskon suomalaiseen koululaitokseen yhtenä hyvinvointiyhteiskunnan kulmakivenä. Nämä katastrofit osoittivat koulun vaarallisuuden. Hakala ja Sumiala sanovat tutkimuksessaan että "rehtorin ampumista Jokelassa ja opettajan ampumista Kauhajoella on mahdollista lukea viestinä siitä, että auktoriteetti on mahdollista tappaa." Omaan luokkayhteisöön iskeminen Kauhajoella osoitti, ettei tiivis yhteisökään ole turvassa. Samalla ampujat paljastivat järjestäytyneen yhteiskunnan haavoittuvuuden. Kriisiä tutkineet Hakala ja Sumiala kirjoittavat, että median, koulun, poliisin ja kunnan vastuussa olevien toimijoiden toimintatavat olivat yhtäkkiä median rakentamassa katastrofissa kaikkien nähtävillä.

Mediakatastrofia analysoitaessa on kysyttävä, kenelle media antaa äänen, kenet se esittää aktiivisena toimijana, kenen kuvilla tarina kuvitetaan ja kenen tekoja seurataan? Analyysi Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien printtimediasta osoittaa, että ehdottomiksi päätoimijoiksi nousivat ampujat. Jokelan media-aineiston yksityiskohtainen analyysi paljastaa Salli Hakalan mukaan sen, että ampuja oli tärkein media-aineistojen lähde sekä myös toimija. Kauhajoen koulusurmissa media toisti Jokelan aineistoa ja nosti ampujan valtakunnan median paraatipaikalle.

Tutkijat Hakala ja Sumiala väittävät: "Koulusurmat mursivat suomalaisen tietoyhteiskunnan menestysutopian."

Hyvinvointiyhteiskuntamyytin lisäksi koulusurmat mursivat myös toisen kansallisen kertomuksen, tietoyhteiskuntafantasiaan kietoutuneen menestysutopian", sanovat tutkijat Hakala ja Sumiala. Kauhajoen ja Jokelan koulusurmat osoittivat, että teknologiaa on suomalaisessa yhteiskunnassa mahdollista käyttää myös yhteiskuntaa itseään vastaan, nuori toista nuorta vastaan.

Johanna Sumialan mukaan ampujien YouTube-videot manifestoivat halua ja kykyä tuhota itsensä, ikätoverinsa ja auktoriteettinsa. Miesten teot kouluissa näyttäytyvät yli-ihmisfantasioina. Koulusurmat avaavat pelottavan skenaarion yhteiskunnan tulevaisuudesta, jossa nuoresta miehestä tulee toivon sijasta uhan symboli. Verkossa leviävät ampujien kuva-aineistot, vihaviestit ja median uutiskuvat, joissa poliisi käy taistelua ampujia vastaan, estetisoituvat ja muuntuvat jatkuvasti. Näin ampujat tekevät itsestään kuolemattomia, ainakin virtuaalitodellisuudessa. Mediakatastrofi pakottaa kysymään, miten tästä mennään eteenpäin?

Tutkijoiden mukaan tämän päivän verkostoyhteiskunnassa paikallinen tai kansallinen kriisi, kuten koulusurma, leviää verkon ja muun median ansiosta hetkessä globaaliksi ilmiöksi, jonka keskus on media. Mediakatastrofi haastaa pohtimaan myös symbolista johtajuutta. "Symbolinen johtajuus ja

sen puute tulivat armottomalla tavalla näkyviin online-julkisuudessa molemmissa kriiseissä”, sanoo tutkija Salli Hakala. Symbolisessa johtajuudessa yhteys kahden asian välillä kumpuaa toimijan kulttuurisesta ja henkilökohtaisesta kokemuksesta, kuinka johtaja kykenee asettumaan persoonallaan epävarmaankin tilanteeseen.

”Pääministeri, sisäministeri ja opetusministeri lukivat osaaottavat puheensa papereista televisioidussa tiedotustilaisuudessa. Jos ministerin katse hakee kohdetta koko ajan, ei läsnäolon tuntu välity kansakunnan hädän hetkellä”, sanoo Salli Hakala, joka tutki koulusurmista erityisesti viranomaisten mediajulkisuutta ja toimintaa kriisitilanteissa. Tasavallan presidentti ei kummassakaan kriisissä noussut sellaiseksi symboliseksi arvojohtajaksi, jota presidentti-instituutioon yleisesti ladataan”, Hakala esittää media-analyysin pohjalta.

Koulusurmaviestit kiertävät verkossa

Tutkimuksessa analysoitiin koulusurmia myös erityisesti verkon ja verkkoviestinnän näkökulmasta. Verkostoyhteiskunnalle ominaista viestintänäkemyttä kutsutaan viestinnän disseminaatiomalliksi. Disseminaatiolla tarkoitetaan viestintää, jossa keskeistä on viestien levittäytyminen ja leviäminen erilaisissa kommunikaatioverkoissa. Disseminaatio ei siis ole lähettäjakeskeistä tai yhteisökeskeistä viestintää, vaan siinä huomiota kiinnitetään viestien leviämisen prosesseihin sekä maaperään, johon viesti kylvetään

Juuri tekstien ja kuvien loputon kiertäminen ja kierrättäminen verkossa luonnehtii koulusurmia 2000-luvun suomalaisina mediakatastrofeina. Tapahtumille on vaikea osoittaa selkeää alku ja päätepistettä. Tekijät aloittivat viestiensä välittämisen ja kierrättämisen jo paljon ennen itse surmatekoja. Viestit, jotka on kerran poistettu verkosta, palasivat ja palaavat sinne yhä uudelleen. Huolimatta siitä, että sekä Jokelan että Kauhajoen surmaajan nettiprofiilit ja sivut ovat verkkopalvelinten toimesta lakkautettu, on heidän jälkiään mahdollista edelleen seurata verkossa. Aktiivinen verkkoyhteisö sekä verkkomedia ehti ladata ja tallentaa surmaajien verkkomateriaalin ennen niiden poistamista. Kuvankaappaukset ampujien IRC-Gallerian profiilista ja YouTube tilistä, videot ja valokuvat ovat jääneet pysyvästi kiertämään internetiin. Materiaalia kommentoidaan, muokataan ja esitetään jatkuvasti eri yhteyksissä. Jos television valtakaudella on ajateltu, että kriisillä on alku, keskivaihe ja loppu, luonnehtii verkostoyhteiskunnan mediakatastrofeja pikemminkin syklisyys ja loputon kierto. Viestien kierrättäminen verkossa eli sirkulaatio vaikuttaisi olevan Jokelan ja Kauhajoen koulusurmia osuvimmin luonnehtiva kommunikaatiomuoto, sanoo mediatutkija Johanna Sumiala.

”Kun uutispiikki on ohitettu ja suuri kohu valtavirtamediassa hiljennyt, suomalaiset koulusurmat mediakatastrofeina jatkavat edelleen elämäänsä verkossa. Kyse ei ole viattomasta kommunikaatiosta. Jatkuva kierrätys ja toisto myös mallintavat koulusurmia kulttuurisina ilmiöinä”, Sumiala väittää.

Tutkimushanke jatkuu: Kriisit ja viestintä – vertaileva tutkimus kriiseistä

Kriisit ja viestintä -tutkimushanke on kahden vuoden mittainen vertaileva tutkimus Suomen viimeaikojen suurimmista kriiseistä: tsunamista, Jokelan ja Kauhajoen koulusurmista ja Nokian vesikriisistä. Kysymme, mitä nämä erilaiset kriisit paljastavat yhteiskunnasta ja sen organisaatioista kuten mediasta, viranomaisesta ja tavallisesta kansalaisesta.

Kriisit ja viestintä -tutkimushanke on Helsingin yliopiston viestinnän laitoksen ja Työterveyslaitoksen yhteishanke. Hankkeen johtajana toimii dosentti, FT Hannele Seeck Työterveyslaitokselta. Yliopistolla hanketta koordinoi yliopistonlehtori Salli Hakala. Tutkimushankkeessa tutkitaan erilaisia kriisejä kansainvälisessä vertailussa mediatoiminnan, verkon sekä kriisijohtamisen näkökulmista verkostoyhteiskunnassa. Tutkimusryhmän muodostavat FT Hannele Seeck, VTM Salli Hakala, VTM Heidi Lavento, FT Johanna Sumiala ja VTK Minttu Tikka. Nyt julkaistava tutkimus on hankkeen toinen tutkimusraportti Salli Hakala: Koulusurmat verkostoyhteiskunnassa. Analyysi Jokelan ja Kauhajoen kriisien viestinnästä. (Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Helsingin yliopisto). Hankkeessa julkaistiin marraskuussa 2008 tutkimus Nokian vesikriisistä. Hannele Seeck, Heidi Lavento & Salli Hakala: Kriisijohtaminen ja viestintä. Tapaus Nokian vesikriisi. (Kuntaliiton Acta-sarjassa 206.) *Kriisit ja viestintä* -hankkeen on rahoittanut Helsingin Sanomien Säätiö. Kesken Jokelan koulusurmien tutkimuksen tapahtui Kauhajoen vastaava ampumistapaus. Helsingin Sanomien Säätiö myönsi tämän johdosta jatkorahoitusta Viestinnän tutkimuskeskus CRC:lle *Koulusurmat verkostoyhteiskunnassa* -hanketta varten. Hankkeessa tulevia kotimaan julkaisuja ovat mm. Hannele Seeckin toimittama *Työ- ja ihminen* (TTL) -teemanumero kriiseistä huhtikuussa 2009. Salli Hakalan toimittama *Media & viestintä. Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen lehden* teemanumero Kriisit verkostoyhteiskunnassa julkaistaan toukokuussa.

Kansainvälinen konferenssin väkivallasta verkostoyhteiskunnassa syksyllä 2009

Tutkimusryhmä järjestää 6.–7. marraskuuta 2009 Helsingin yliopistolla kansainvälisen konferenssin *Violence and Network Society*. Konferenssin pääpuhujat ovat professori Douglas Kellner ja professori Stewart R. Clegg. Konferenssista päävastuussa on yliopistonlehtori, FT Johanna Sumiala.

Lisätietoja tutkimushankkeesta ja konferenssista:

<http://blogs.helsinki.fi/crisisandcommunication/>

Lisätietoa koulusurmien tutkimuksesta antavat:

Yliopistonlehtori VTM Salli Hakala

salli.hakala@helsinki.fi, puh. 09-191 23770 tai 0500 438091

Yliopistonlehtori FT Johanna Sumiala

Johanna.sumiala@helsinki.fi, puh. 09-191 24632 tai 040 777 4543

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

9(9)

Tutkimushankkeen muut yhteystiedot:

Tutkimusjohtaja, dosentti Ph.D. Hannele Seeck
hannele.seeck@ttl.fi, puh. 046-8510784